

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Handreiking

Monitoring en evaluatie van eenzaamheid

In 6 stappen naar een monitor

Deze handreiking is voor beleidsadviseurs bij gemeenten die met de aanpak Eén tegen eenzaamheid aan de slag gaan. In zes stappen staat beschreven hoe zij vanaf de start hun lokale monitoring met de lokale coalitie kunnen inrichten. De aanpak is concreet, praktisch en er worden bestaande data en instrumenten benut.

Wat verstaan we onder monitoring?

Monitoring is het verzamelen én op de juiste manier benutten van data. Met monitoring krijg je zicht op de situatie van een bepaalde uitvoeringspraktijk of doelgroep, eenzame 75-plusser bijvoorbeeld. Het laat ontwikkelingen zien en toont de stand van zaken.

Door voortdurend informatie te verzamelen en terug te koppelen, ontdek je trends. De gemeenteraad krijgt zo zicht op bijvoorbeeld leefstijl, gezondheid of de mate van ervaren eenzaamheid van inwoners.

Voor de gemeenteraad is een monitor een instrument (een kompas) om beleidsdoelen te realiseren, te volgen en te bespreken. Een monitor biedt sturingsinformatie en kan helpen om de kwaliteit te bewaken en te verbeteren.

Op het gebied van sturing en prestaties meten vindt een verschuiving plaats. Bestuurders en gemeenteraad willen weten welke impact de gemeente sorteert met de interventies in het sociaal domein. Gemeenten willen niet alleen evalueren om te verantwoorden (0- en 1-meting), maar vooral evalueren om (kort)cyclisch te leren en te verbeteren. Deze verschuiving kenmerkt zich ook door de sterke opkomst van het 'lerend beleid'.

Alleen kijken naar evidence-based onderzoek is niet genoeg. Participatieve monitoring (met stakeholders in gesprek gaan) levert meer waarde en kennis op dan alleen kwantitatieve monitoring. Gemeenten hechten waarde aan de ervaringen van de doelgroep en andere betrokkenen. Daarom moet de context waarin de uitvoering plaatsvindt altijd worden meegenomen in monitoring en evaluatie. En die context vind je door met betrokkenen te praten.

Om te zien wat de toegevoegde waarde van publieke investeringen is, kan een sturingsmodel worden ingezet dat een combinatie van tellen en vertellen gebruikt.

Hierbij worden cijfers, verhalen, casuïstiek en procesverloop op een intelligente wijze bij elkaar betrokken. Zo wordt sturingsinformatie gecreëerd waarmee de inzet van professionals en uitvoeringsorganisaties bepaald kan worden. Maar het geeft ook invulling aan de gemeentelijke regierol, op het niveau van bestuur en beleid.

Wat is het doel van monitoring?

Het doel van monitoring is het verzamelen van data om de voortgang van de aanpak te volgen. Monitoring faciliteert de sturing op maatschappelijke effecten, met data en verhalen. In de evaluatie geef je betekenis aan de data.

Voor wie is monitoring van eenzaamheid relevant?

Een monitor is voor verschillende partijen handig. Elke partij stelt andere eisen en vragen aan een monitor.

- Inwoners verwachten passende ondersteuning en begeleiding. Word ik goed geholpen? Is de aanpak of ondersteuning een oplossing voor mijn/onze vraag? Word ik er beter of gelukkiger van?
- De gemeenteraad wil sturen op inhoud en financiën. Sorteren we impact met bewezen sociale interventies? Blijven we binnen financiële kaders?
- Bestuurders willen beleid en programma's tijdig kunnen bijstellen als blijkt dat resultaten uit de pas lopen of wanneer specifieke inwoners niet bereikt worden. Zijn er specifieke zorgprofielen of kwetsbare overgangsmomenten in de levensloop van inwoners, die extra aandacht vragen? Hoe wordt de monitor gebruikt als er verantwoording naar maatschappelijke partners moet worden afgelegd?
- De ambtelijke organisatie wil beleid en uitvoering verbinden aan wat inwoners bezighoudt in hun verschillende levensfasen. Hoe komen we met uitvoeringsorganisaties tot betekenisvolle prestatieafspraken? Welke vormen van verticale en horizontale verantwoording vragen we? Maar ook: hoe vertalen we inzichten naar beleidsontwikkeling, control, financiën en de wijze van inkoop?
- Uitvoeringsorganisaties willen sociale doelen realiseren voor de inwoner. Komen we met elkaar tot een eenduidige werkwijze vanuit één gedeelde sociale opgave? Wat gaat goed en wat kan beter?

Stappen in het maken van een gemeentelijke monitor Eenzaamheid

1. Benoem doelen in de aanpak

Voor het benoemen van hoofddoelen in de aanpak Eenzaamheid kan de Handreiking het Vizier worden gebruikt. Deze handreiking is ontwikkeld door Platform 31. Ze helpt gemeenten om de focus van monitoring en evaluatie in het vizier te krijgen. Bijvoorbeeld:

- Doelen zelfredzaamheid: het aantal inwoners dat zich ernstig eenzaam voelt neemt af, inwoners blijven langer zelfstandig thuis wonen, meer kwetsbare burgers hebben nieuwe netwerken.
- Doelen participatie: meer eenzame inwoners doen actief mee in de samenleving, meer participatie van inwoners aan georganiseerde activiteiten.

Het voorkomen en aanpakken van eenzaamheid hangt samen met andere doelen in het sociaal domein op het terrein van gezondheid, bewegen, informele hulp en financieel rondkomen. Het positieve gezondheidsmodel biedt handvatten om eenzaamheid te zien in relatie tot andere dimensies van gezondheid. De website biedt bovendien concrete tools om het gesprek te voeren met inwoners.

Bronnen:

- [Handreiking het Vizier, platform 31](#)
- [Model Positieve gezondheid](#)

2. Beschrijf om welke doelgroepen het gaat

In de aanpak kan gekozen worden voor senioren van 75-plus. Sommige gemeenten willen juist ook jongeren bereiken of specifiek migrantenouderen.

Bronnen:

- [Inwoner centraal bij het werken aan kwaliteit en outcome, Movisie, 2018](#)
- [Op VZinfo.nl staat een infographic over eenzaamheid.](#) Die geeft inzicht in risicogroepen voor eenzaamheid.
- Den Haag en Amsterdam hebben persona's ontwikkeld. Hier de link [naar de jongeren-persona's van Amsterdam](#). De persona's van Den Haag staan beschreven in het [Actieplan Met z'n allen en niet alleen](#).

3. Beschrijf cruciale indicatoren

Cruciale indicatoren zijn meetbare aspecten waaraan de gemeenteraad kan aflezen of inwoners zo goed mogelijk kunnen meedoen in de samenleving. Dit zijn bijvoorbeeld het percentage inwoners met ernstige eenzaamheid, het percentage senioren dat niet kan rondkomen en het percentage inwoners dat informele hulp verleent. Een indicator heeft een signalerende functie en is bepalend voor het realiseren van de gestelde beleidsdoelen. Formuleer liever 5 cruciale indicatoren die er echt toe doen en die gevolgd kunnen worden, dan 20 indicatoren waarvoor veel onderzoek nodig is. Aan de hand van het Kwaliteitskompas van Movisie kunnen gemeenten samen met partners de ambities, maatschappelijke resultaten en indicatoren formuleren.

Bronnen:

- [Indicatoren overzicht gemeentelijk monitoring sociaal domein, VNG, 2018](#)
- [Kwaliteitskompas, Movisie, 2019](#)

4. Beschrijf cruciale prestaties

Wat doen gemeente en partners om het doel te bereiken? Dat zijn de meetbare prestaties of activiteiten die worden geleverd en waarvan bekend is dat zij bijdragen aan doelbereik. Bijvoorbeeld: het aantal inwoners bereikt in huisbezoek of het wijkteam dat langsgaat op signaal van een inwoner, woningcorporatie of buurtcentrum. Cruciale prestaties zijn activiteiten die voor inwoners het verschil (kunnen) maken en waardoor zij zich minder eenzaam en meer betrokken voelen.

Bronnen:

- [Wat werkt bij de aanpak van eenzaamheid, Movisie, 2020](#)
- [Kwaliteitskompas, Movisie, 2019](#)
- [De effectenarena biedt een gespreksinstrument om met elkaar te komen tot resultaten en effecten](#)

5. Verzamel data

Er is al veel informatie beschikbaar waarvan gebruikgemaakt kan worden. Het RIVM heeft bijvoorbeeld cijfers over eenzaamheid in gemeenten. Om het beeld over eenzaamheid aan te vullen, kan gekeken worden naar andere ontwikkelingen in de gemeente. Bijvoorbeeld: wat gebeurt er in de wijken, wat weten we al over ervaringen van inwoners, welke ontwikkelingen zijn zichtbaar? Vervolgens kan bekeken worden welke aanvullende data verzameld moeten worden om de vragen te kunnen beantwoorden. En welke methode daarvoor geschikt is: vragenlijsten, interviews, focusgroep, logboek of deskresearch?

Bronnen:

- [Risicogebieden eenzaamheid in kaart](#), RIVM-gegevens voor inzicht in het voorkomen van eenzaamheid in gemeenten.
- [Meerdere thema's in kaart](#), gerelateerd aan eenzaamheid. Op de tool met de eenzaamheidscijfers staan voor elke wijk ook cijfers van andere thema's, maar op deze website kunnen er kaartjes van worden maken. Die kunnen dan naast de eenzaamheidskaartjes worden gelegd.
- In de [Longitudinal Aging Study Amsterdam](#), uitgevoerd door Amsterdam UMC, is eenzaamheid een van de topics. Het LASA onderzoek wordt sinds 1991 uitgevoerd. Elke drie jaar is er een meting met thuisinterviews, medisch onderzoek en toegestuurde vragenlijsten. Dit jaar (2020) vindt een tussenmeting plaats onder de oudste inwoners (85+).
- De Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein wordt vier keer per jaar geactualiseerd en kent verschillende niveaus: het 'dashboard' met de voornaamste cijfers, de gedetailleerde rapporten op gemeentelijk en wijkniveau en de database met brongegevens. [Het dashboard Waar staat je gemeente?](#) biedt data op tal van thema's uit het sociaal domein.
- [Lokale buurtonderzoeken zoals deze van Zwolle](#)
- Op [Regiobeeld.nl](#) worden prognoses gedaan voor eenzaamheid in de toekomst op gemeenteniveau. De gemeente kan die afzetten tegen de regio, Nederland of tegen een andere gemeente.
- [Benchmark Eén tegen eenzaamheid, Ministerie van VWS, Januari 2020](#)

6. Leer en verbeter

Monitoring is de input voor de evaluatie: zitten we op het goede spoor, doen we de goede dingen? Deel de geleerde lessen en ga met elkaar en anderen in gesprek over kansen en verbeteringen. Koppel de uitkomsten terug naar alle betrokkenen en vertaal dit naar: lopend project, vervolgaanpak, beleid of projectidee voor de toekomst.

Actieprogramma Eén tegen eenzaamheid

Met het actieprogramma Eén tegen eenzaamheid wil de overheid de trend van eenzaamheid onder ouderen in Nederland doorbreken. We geloven dat dit kan door eenzaamheid eerder te signaleren en het bespreekbaar te maken. En vervolgens een duurzame aanpak te ontwikkelen. Kijk op eentegeneenzaamheid.nl.

Contact

Vragen over deze handreiking? Wilt u contact met het programmateam? Neem contact op met uw adviseur Eén tegen eenzaamheid of mail het programmateam: bestrijdeneenzaamheid@minvws.nl.

Dit is een uitgave van het
**Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport**
Postbus 20350 | 2500 EJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl
juni 2020